

Здоров'я нації

***«Суспільно-політична діяльність Лева Бачинського
(1872–1930)»***

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Основні віхи життя і діяльності Л. Бачинського (1884–1919 рр.).....	7
РОЗДІЛ 2. Роль політика у суспільно-політичному житті Західної України (1919–1930 р).....	12
РОЗДІЛ 3. Парламентська діяльність Л. Бачинського у польському сеймі (1928–1930 рр.).....	21
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ.....	39

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі державотворення в Україні, який потребує глибокого вивчення та наукової оцінки історії боротьби українського народу за національну і державну незалежність, зростає цінність біографічних досліджень, що висвітлюють діяльність політиків, науковців, громадських і культурних діячів, які брали активну участь у громадсько-політичному житті країни. Дослідження українського національно-визвольного руху кінця XIX – першої третини XX ст. не можливе без осмислення ролі та значення такої видатної постаті як Лев Бачинський (1872–1930), активна політична діяльність якого до цього часу залишається недостатньо дослідженою. Він був одним із найбільш помітних постатей свідомої української інтелігенції, якому вдалося відіграти важливу роль у радикальному русі Західної України та стати виразником захисту національних і соціальних прав українських селян.

Актуальність праці підсилюється відсутністю в історіографії спеціального комплексного дослідження життя та діяльності Л. Бачинського, необхідністю написання його повної політичної біографії.

Об’єктом дослідження є громадська діяльність Лева Бачинського в контексті суспільно-політичних процесів на західноукраїнських землях у 1920-х рр.

Предметом дослідження є основні напрямки партійної та парламентської діяльності Л. Бачинського, його внесок в український національно-визвольний рух міжвоєнного періоду.

Метою роботи є об’єктивне і комплексне висвітлення основних аспектів суспільно-політичної діяльності Лева Бачинського.

Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- розкрити основні віхи життя і діяльності політика (1883–1919 рр.);
- проаналізувати роль Лева Бачинського у політичному житті західноукраїнських земель (1919–1930 рр.);
- дослідити парламентську діяльність посла у 1928–1930-х рр.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період 1919–1930 рр. Нижня межа – березень 1919 р. – з'їзд УРП у м. Станиславові під час національно-визвольних змагань галицьких українців періоду ЗУНР, на якому Л. Бачинського вперше було обрано головою партії. Верхня межа – квітень 1930 р., коли політик після затяжної хвороби помер. У деяких випадках дослідження виходить за визначені хронологічні рамки з метою відображення передумов формування суспільно-політичного світогляду Л. Бачинського в австрійський період і добу ЗУНР.

Територіальні межі дослідження охоплюють Східну Галичину та Східну Волинь, що входили до складу Другої Речі Посполитої, а також місто Варшава, з яким пов'язані окремі віхи життя та праці Лева Бачинського.

Огляд джерел та літератури. Основний масив джерел до вивчення громадсько-політичної діяльності Лева Бачинського становлять матеріали західноукраїнських періодичних видань – «Громадський голос», «Діло», «Нова зоря» та ін. Вони відображають його активну партійну та парламентську діяльність міжвоєнного періоду; тут подано тексти виступів та промов політика на народних вічах та політичних заходах. Чимало матеріалів міститься у спогадах його сучасників, зокрема Івана Макуха.

Важливим джерелом до вивчення політичної, громадської та суспільної діяльності громадсько-політичного діяча становлять справи фондів Центрального державного історичного архіву України у м. Львові, Державних архівів Івано-Франківської і Волинської областей. Тут міститься інформація про партійну та парламентську діяльність Л. Бачинського.

Окремі аспекти досліджуваної проблеми знайшли відображення в працях сучасних українських істориків І. Андрухів [81], І. Васюти [82], Б. Гаврилів, І. Миронюка [83], І. Гаврилів [84], М. Кугутяка [88, 89], М. Міщук [90], М. Петріва [91], Ф. Погребенника [92], І. Соляра [94], В. Яремчука [96], серед зарубіжних – Р. Томчика [97]. Загалом діяльність Л. Бачинського фрагментарно представлена в дослідженнях сучасної української історіографії.

Методологічну основу роботи складають принципи історизму, всебічності, об'єктивності, системності, узагальнення та порівняння. У роботі використані загальні та спеціальні методи. Застосування діалектичного методу дало змогу встановити причинно-наслідкові зв'язки між фактами і подіями біографії Л. Бачинського. Завдяки проблемно-хронологічному – діяльність об'єкта описана у хронологічній послідовності.

Наукова новизна роботи зумовлена поставленими завданнями та результатами їх розв'язання. У роботі:

вперше:

- введено до наукового обігу маловідомі архівні джерела, що розкривають життєвий шлях Л. Бачинського;
- здійснено системне вивчення його громадсько-політичної діяльності в контексті подій національно-визвольного руху 1920-х рр. у Західній Україні;

удосконалено:

- тезу про активну участь Л. Бачинського в роботі УРП–УСРП;
- матеріал про його діяльність у польському сеймі в 1928–1930 рр.;

новий рівень розвитку отримали:

- осмислення місця і ролі Л. Бачинського у вітчизняному державному будівництві.

Практичне значення отриманих результатів наукової роботи полягає в тому, що її узагальнення і висновки можуть бути використані у науково-дослідницькій, навчальній та історико-краєзнавчій роботі. Зібраний фактологічний матеріал та науково-теоретичні узагальнення можуть слугувати для подальшого поглиблення аналізу даного дослідження.

Апробація результатів дослідження. Основні положення наукової роботи виносилися на обговорення міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій: X Буковинської ювілейної міжнародної історико-краєзнавчої конференції (м. Чернівці, 23 жовтня 2015 р.); II Всеукраїнської студентської наукової конференції – «Актуальні проблеми та перспективи розвитку сучасної науки України» (м. Кам'янець-Подільський, 17 березня 2016 р.). Окремі тези і

висновки обговорювалися на науково-звітних конференціях кафедри історії України ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, 2015–2017 рр.)

Публікації. Основні положення і висновки наукової роботи викладені в чотирьох публікаціях, одна з них – у фаховому виданні.

Структура роботи обумовлена її метою та завданнями. Вона побудована за проблемно-хронологічним принципом і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту становить 30 сторінок. Загальний обсяг роботи – 54 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

Основні віхи життя і діяльності Л. Бачинського(1884–1919 рр.)

Лев Васильович Бачинський народився 14 липня 1872 р. в с. Серафинцях Городенківського повіту Королівства Галиції і Лодомерії Австро-Угорської імперії в родині сільського учителя. Свою активну громадську діяльність він розпочав у 1883 р., навчаючись у Коломийській гімназії [92, с. 6]. Значний вплив на становлення світогляду Л. Бачинського справив його вчитель, член Русько-української радикальної партії Р. Ярославич [95, с. 336; 3, арк. 1]. Навчання у Коломийській гімназії стало переломною віхою в житті Л. Бачинського. Тут під впливом наставників та колег-гімназистів, почали формуватися його світогляд та політичні погляди.

Після закінчення гімназії у 1891 р. Л. Бачинський продовжив навчання в Чернівецькому університеті (додаток А). У середині 1890-х рр., не маючи змоги продовжити навчання, він вступив на службу до адвокатської канцелярії Теофіла Окуневського у м. Городенці [81, с. 26] (додаток Б).

30–31 жовтня 1898 р. на съомому з'їзді Русько-української радикальної партії Л. Бачинський увійшов до її керівного проводу. Відтоді його життя нерозривно пов'язане з організаційною розбудовою українського радикального руху в Галичині [73, с. 184–186].

Політик брав активну участь у заснуванні у 1900 р. першого осередку українського пожежно-гімнастичного товариства «Січ» в селі Завалля Снятинського повіту [98, с. 209; 91, с. 26; 3, арк. 2]. 6 жовтня 1900 р. на народному вічі у м. Львові було створено «Краєвий хлопський виборчий комітет» РУРП, до якого увійшов Лев Бачинський. Представники партії закликали населення під час виборів до австрійського парламенту підтримувати тих кандидатів, яких висуне Комітет [59, с. 185–186].

Важливою подією в розвитку національно-політичного руху українців Галичини стали вибори у 1907 р. до вищого законодавчого органу Австро-Угорської імперії, які засвідчили про початок нового етапу визвольних змагань

українського народу. У зв'язку з цим УРП розпочала активну передвиборчу діяльність. Було організовано масові народні віча та зібрання, вирішальну роль в яких відіграв Л. Бачинський. Про визначний авторитет політика серед народних мас інформував його друг Іван Макух: «...А віча, треба знати, були іноді дуже великі, особливо тоді, коли на них виступав наш кандидат на посла д-р Лев Бачинський. Він був одним із найкращих промовців у Галичині. Він говорив прекрасно, дуже логічно й дуже відважно ...» [25, с. 106].

За результатами виборів Л. Бачинського було обрано послом до австрійського парламенту від виборчого округу № 59 (Станиславів, Богородчани, Золотий Потік, Обертин, Товмач і Галич) [30, с. 2] (додаток В, Г). У липні 1907 р. була створена галицько-буковинська фракція, яка отримала назву «Український парламентський клуб», нараховувала 25 депутатів, які за партійною належністю розподілялися наступним чином: 17 національних демократів з Галичини, 5 національних демократів з Буковини та 3 представники УРП. Головою фракції обрано Ю. Романчука [96, с. 262–263].

Одним із основних напрямків діяльності Л. Бачинського в парламенті була підготовка інтерпеляцій (звернень) до міністерств Австро-Угорської монархії [3, арк. 5]. Його парламентська праця в цей період носила опозиційний характер по відношенню до офіційних властей. 14 грудня 1907 р., на одному із засідань парламенту Л. Бачинський висловив своє невдоволення політикою провладної коаліції у досить оригінальний спосіб – політик кинув у міністра австрійського уряду уламком крісла [97, с. 447].

В результаті виборчої кампанії 1911 р. до австрійського парламенту Л. Бачинський вдруге здобув посольський мандат. Широкий резонанс викликала принциповість і витривалість Л. Бачинського у політичній дискусії 13–14 червня 1912 р., під час якої він на протязі тринадцяти годин без перерви виголошував опозиційну антиурядову промову, спрямовану на недопущення прийняття військового бюджету [97, с. 539]. «Багато здоров'я коштувала мені промова в військовій комісії під час дебати над новим військовим законом, коли я говорив через цілу ніч (13 годин і 8 хвилин) без перерви. Ця промова

примусила правительство видати письмо з приреченням заснування укр. університету» – згадував Л. Бачинський [3, арк. 5].

Із початком Першої світової війни Л. Бачинський був змушений емігрувати до м. Відня, де 1 серпня 1914 р. увійшов до складу Головної української ради. 5 травня 1915 р. на основі ГУР у було створено Загальну українську раду. Лев Бачинський разом із Л. Васильком, Є. Петрушевичем і М. Ганкевичем став заступником її голови К. Левицького [83, с. 52].

Перебуваючи у м. Відні, політик опікувався долею переселенців, вивезених австрійцями до концентраційних таборів Брук, Гмінд, Таллергоф та ін. Після звільнення території Східної Галичини від російських військ політик влітку 1915 р. повернувся до м. Станиславова [81, с. 26]. У червні–серпні 1916 р. відбувся наступ російської армії на території Східної Галичини, який отримав назву Брусиловський прорив. Очевидно, Л. Бачинському довелося покинути м. Станиславів та знову виїхати до м. Відня.

Послаблення Австро-Угорської імперії в результаті Першої світової війни призвело до її розпаду у жовтні – листопаді 1918 р. Це зумовило активізацію українського національно-визвольного руху та створення Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). 18–19 жовтня 1918 р. у м. Львові, за участі Л. Бачинського, розпочало роботу представницьке зібрання українських послів до австрійського парламенту, Галицького та Буковинського крайових сеймів, єпископату та делегатів українських партій, яке обрало тимчасовий український парламент – Українську Національну Раду (далі – УНРада). Її очолив один із лідерів націонал-демократів Євген Петрушевич [23, с. 197; 86, с. 4].

Згідно розпорядження УНРади від 1 листопада 1918 р., на всій території української держави ліквідовувались імперські органи влади і управління. Замість них шляхом виборів мали бути утворені нові, українські. В містах та містечках належало обрати громадських і міських комісарів. У повітах – повітових комісарів та повітові національні ради. Так, зокрема, комісаром Станиславівського повіту було обрано Л. Бачинського [85, с. 171–172]. У своїй

автобіографії політик писав, що залишив посаду комісара через два місяці, через невдоволення діями військової влади та жандармерії [3, арк. 7].

Третього січня 1919 р. УНРада ЗУНР за участі Л. Бачинського, прийняла Ухвалу «Про Злуку Західно-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою»[44, с. 1]. У резолюції про злуку повідомлялося: «До часу, коли зберуться Установчі Збори єдиної Республіки, законодавчу владу на території бувшої Західно-Української Народної Республіки виконує Українська Національна Рада. До того самого часу цивільну і військову адміністрацію на згаданій території веде Державний Секретаріат, установлений Українською Національною Радою, як її виконуючий орган» [72, с. 1].

На наступному засіданні, яке відбулося 4 січня 1919 р. Л. Бачинського було обрано заступниками президента УНРади Є. Петрушевича [45, с. 1–2]. На засіданнях, які відбулися 2 і 4 січня було створено цілий ряд спеціальних комісій, які займалися вирішенням основних питань зовнішньої та внутрішньої політики ЗУНР. Політик увійшов до складу комісії закордонних справ, фінансової та військової комісії, а також до комісії суспільної опіки [45, с. 4].

Після створення ЗУНР уряд нової держави розпочав переговори із Українською Народною Республікою (далі – УНР), яка охоплювала територію Наддніпрянщини, про об'єднання двох держав в одну соборну незалежну державу. Так, 22 січня 1919 р. на Софійській площі відбулося урочисте проголошення Акту Злуки(додаток Д). Церемонію розпочав Л. Бачинський промовою: «Світла Директоріє! Власною нашою волею хочемо і бажаємо обновити національно-державну єдність нашого народу, що існувала за Володимира Великого та Ярослава Мудрого, а до якої стреміли наші гетьмани Богдан Хмельницький, Петро Дорошенко та Іван Мазепа. Від сьогодні Західна Україна лучиться з великою Україною в одно нероздільне тіло»[88, с. 143].

На основі Акту Злуки делегація УНРади 23 січня у м. Києві взяла участь у роботі революційного парламенту України – Трудового Конгресу, головою якого було обрано галичанина С. Вітика. Верховний законодавчий орган об'єднаної УНР затвердив нову назву ЗУНР – Західна Область Української

Народної Республіки (ЗО УНР)[88, с. 143–144]. До секретаріату президії Конгресу було обрано Л. Бачинського [77, с. 4]. Політик звернувся до присутніх з промовою: «До вас прилучаються край бідний, покривджений війною, що голод зазирає народів у вічі..., до Вас переходить таке селянство, яке буде великим скарбом для України...» [90, с. 160].

Актуальними у період ЗУНР були економічні проблеми, які нова держава отримала у спадок від австрійської держави. Проведення аграрної реформи стало одним із найважливіших завдань ЗО УНР. 6 лютого 1919 р. Л. Бачинський на засіданні УНРади підняв питання проведення земельної реформи [78, с. 4]. Для розробки закону була створена земельна комісія, головою якої було обрано Л. Бачинського (додаток Е). Дана комісія мала до 24 березня 1919 р. розробити проект закону реформи та представити його УНРаді. Протягом 3–7 березня 1919 р. на її засіданнях було закріплено основні положення, які лягли в основу аграрної реформи [56, с. 1]. 14 квітня 1919 р. УНРадою було затверджено земельний закон [22, с. 116; 51, с. 1].

Отже, формування суспільно-політичного світогляду Л. Бачинського розпочалося під час його навчання у Коломийській гімназії та Чернівецькому університеті. Під впливом ідей українського радикального руху у другій половині 1890-х рр. він став активним членом РУРП (УРП). На початку XX ст. входив до головного проводу партії, обирався послом до австрійського парламенту та Галицького крайового сейму. Політик відіграв важливу роль у політичному житті ЗУНР; зокрема відзначився активною діяльністю на посаді заступника президента УНРади Є. Петрушевича. Він був прихильником відновлення єдиної соборної української держави та ініціатором проголошення Акту Злуки ЗУНР і УНР. Вагомим його досягненням як голови земельної комісії стала розробка закону з проведення аграрної реформи на західноукраїнських землях.

РОЗДІЛ 2.

Роль політика у партійному житті Західної України (1919–1930 рр.)

Після розпаду Австро-Угорщини та поразки українських національно-визвольних змагань періоду ЗУНР Галичина за згодою Франції та Великої Британії перейшла під владу Польщі. У липні 1919 р. польські війська повністю окупували територію Галичини, а 14 березня 1923 р. за рішенням Ради послів країн Антанти ці землі остаточно увійшли до складу Другої Речі Посполитої. Окупаційна влада на захоплених українських територіях здійснювала політику асиміляції українського народу та інкорпорації «східних кресів» до складу Польської держави. Уряд панівної країни послідовно ліквідовував органи місцевого самоврядування на території Західної України. Зокрема, з 1924 р. до середини 1926 р. у Станиславівському воєводстві було розпущено 87 % сільських громад і 57 % міських управ. Політичне поневолення населення краю влада здійснювала за допомогою терору, репресій та насильства. Польські урядові кола активно проводили інтенсивну колонізаційну політику. Переселення польських осадників мало стати опорою окупантів у боротьбі з національно-визвольним рухом. Кращі землі за сприяння влади одержували колишні офіцери і солдати польської армії[88, с. 168–169]. Упродовж 1919–1929 рр. у Східну Галичину прибуло 77 тис. військових осадників і цивільних колоністів, яким було надано близько 600 га землі[84, с. 129].

На західноукраїнських землях у міжвоєнний період діяли десятки політичних угруповань. Однією і з найвпливовіших була Українська радикальна партія, визначну роль у якій відіграв Л. Бачинський. На Краєвому з'їзді УРП, який відбувся 22–23 березня 1919 р. у м. Станиславові його було обрано керівником партії[85, с. 235]. За сприяння нового очільника радикалів ухвалено резолюції, у яких зазначалося, що «партія старається забезпечити самостійність України та републиканську форму її правління». В економічній сфері підкреслювалася необхідність ліквідації великої земельної

власності і розподілу її між малоземельними і безземельними селянами, а також введення 8-годинного робочого дня[53, с. 3].

Лев Бачинський брав активну участь у роботі Міжпартійної Ради – координаційного органу українських політичних партій, що діяв з 1921 по 1923 рр. у м. Львові. Основою її діяльності були легальні методи боротьби проти польського окупаційного режиму. В умовах окупації Східної Галичини та перебування західноукраїнського уряду в еміграції, 3–4 червня 1921 р. у м. Львові було проведено перший міжпартійний з'їзд. На ньому Л. Бачинський піддав критиці екзильний уряд ЗУНР під керівництвом Є. Петрушевича у м. Відні через втрату ним зв'язків із Галичиною. Він висловив своє обурення з приводу позиції УСДП, представники якої відмовилися від участі в роботі з'їзду. Політик трактував такі дії соціал-демократів як загрозу створенню єдиного національного фронту [4, арк. 3; 24, с. 123]. У прийнятих за участі Л. Бачинського резолюціях констатувалося, що польська влада незаконно використовує природні ресурси Східної Галичини, стягує високі податки із населення та здійснює тиск на українську освіту[5, арк. 7–9].

Лев Бачинський увійшов до складу президії проведеного 3 вересня цього ж року у м. Львові другого міжпартійного з'їзду українських політичних сил [4, арк. 24; 24, с. 143]. На розгляд було внесено п'ять питань, що стосувалися сфери вищої освіти, українського шкільництва, загальнонаціонального оподаткування, внутрішнього життя та політичних справ[89, с. 222].

Голова УРП Л. Бачинський критикував польську окупаційну політику на території Галичини. Зокрема, він разом з іншими провідними політичними діячами та представниками греко-католицького духовенства взяв участь у розробці звернення «До всього культурного світа» від 5 листопада 1922 р. із протестом проти репресій польської влади щодо українського населення під час виборів до польського сейму: «Потрясені... масовими арештами і знущаннями над тисячами невинних жертв, підносимо наш голос до всього культурного світа, підносимо в надії, що культурний світ не дозволить, щоби на його очах

відбувалася страшна екстермінаційна акція польського народу і держави проти українського народу у Східній Галичині»[24, с. 202].

Десятого березня 1923 р., за участі Л. Бачинського, на засіданні Міжпартійної Ради було підготовлено звернення до Ради Послів країн Антанти з вимогою негайного визнання повної самостійності Східної Галичини [7, арк. 1]. Незважаючи на це, уже 14 березня цього ж року ці землі остаточно увійшли до складу Другої Речі Посполитої[6, арк. 16; 8, арк. 26].

Особливу увагу Л. Бачинський приділяв проблемі захисту жертв репресій польської влади на західноукраїнських землях. Зокрема, в листопаді 1922 р. Л. Бачинський разом з Ю. Романчуком розробили відозву до українського народу, в якій закликали місцеве населення підтримати продуктами харчування політичних в'язнів м. Львова та інших міст Галичини. У відозві зазначалося: «По всіх містах і містечках, де знаходяться арештовані, повинні знайтися гурти громадян, що пожертвують себе тій справі і будуть збирати харчі ... і розведуть опіку над... братами, що перебувають у в'язницях» [29, с. 1].

Протягом 1921–1923 рр. на території Української Соціалістичної Радянської Республіки тривав масовий голод, що був спричинений вивезенням хліба радянським урядом до Росії. У зв'язку з цими подіями у м. Львові було створено Крайовий комітет допомоги голодній Україні, до складу якого увійшов Л. Бачинський. За його участі по селах і містах Західної України у червні 1922 р. було проведено збір коштів та продуктів для підтримки голодуючих [54, с. 1–2; 93, с. 21].

На першому повоєнному з'їзді УРП, який відбувся 1 квітня 1923 р. у м. Львові в приміщенні «Української Бесіди» було обрано склад Головної управи, до якої входили: І. Макух – голова, Л. Бачинський та М. Рогуцький – заступники голови. З'їзд ухвалив тимчасовий організаційний статут партії і резолюції, в яких підкреслювалось, що досягнення соціального визволення українського народу є неможливе без здобуття повної національної самостійності, а також призначив потребу створення спільного фронту для всіх українських соціалістичних партій, які домагаються державної незалежності

всього українського народу в боротьбі проти національного, соціального і культурного поневолення[61,с.3; 1, арк. 11].Політична програма УРП відкидала будь-які орієнтації на Польщу чи Радянську Україну, проголошувала політику «власних сил» та визнала себе організацією українських селян та робітників, що стоїть на соціалістичних позиціях[88, с. 174–175].

На цьому з'їзді Л. Бачинський виголосив промову, в якій детально охарактеризував важке становище українського народу та зазначив, що УРП підтримуватиме українське селянство в боротьбі проти поневолення: «Порив з 1918 і 1919 р. зробив з нас не рабів, але мужів, котрі хоч в оковах, знають свою ціну і честь нації. Наша партія мусить далі працювати, щоби в 40 мільйонних мас викресати енергію і волю стати самостійними». На думку політика, на чужу допомогу немає потреби розраховувати: «вони самі до нас пристануть, коли в нас буде воля і сила». Він закликав «не падати кому-небудь чолом до ніг», а власними силами боротися проти іноземного гніту, польської колонізації, за українізацію системи освіти та за свободу слова і зборів[47, с. 2–3].

Десятого червня 1923 р. у м. Стрию на Львівщині відбувся з'їзд прихильників УРП, на який прибуло близько 400 осіб. Часопис «Громадський Голос» інформував про те, що Л. Бачинський виголосив доповідь про політичне становище на західноукраїнських землях. Після його двогодинної промови делегати з'їзду ухвалили ряд резолюцій, за якими постановили боротися проти полонізації та колонізації української землі польськими осадниками[36, с. 1–2].

«Громадський Голос» за 5 січня 1924 р. повідомляв, що у м. Станиславові відбулося народне віче, яке скликав міжпартійний комітет у справі українського шкільництва. Л. Бачинський виступив проти полонізації українських шкіл та зазначив, що «переслідування українського шкільництва в Польщі не знищить нашої культури, воно навчить нас належно оцінити тутешні відносини і шукати нового способу ширити просвіту»[55, с. 5].

Упродовж міжвоєнного двадцятиліття в Західній Україні досить значною соціальною проблемою було аграрне перенаселення краю. Надлишок робочих рук у західноукраїнському селі становив 1,5 млн. осіб. Поглинути таку кількість

«зайвого» населення відстала промисловість регіону не могла. Єдиним можливим виходом за таких умов була еміграція[87, с. 37]. У зв'язку з цим на засіданні УРП, яке відбулося 6 квітня 1924 р. керівництво партії за участі Л. Бачинського закликало українських емігрантів повернутися на Батьківщину, щоб спільними зусиллями добиватися переходу поміщицьких земель у руки селянства. На партійній нараді Л. Бачинського обрано головою партії та затверджено нові резолюції УРП, в яких стверджувалося, що місцева польська влада позбавила український народ права на вільний політичний, економічний та культурний розвиток[74, с. 1]. Політик у своїй промові зазначив, що «... повинна УРП взяти провід в життю розбитої нації»[48, с. 1–2].

Двадцять четвертого червня 1924 р. у м. Коломиї відбувся черговий з'їзд УРП. За ініціативи Л. Бачинського ухвалено ряд резолюцій в політичних, аграрних та освітніх справах. З'їзд закликав всіх членів партії до організації в містах і селах зборів, віч, нарад та конференцій, виступив за проведення земельної реформи[37, с. 2–3].

Протягом 1925 р. Л. Бачинський відзначався активною партійно-політичною діяльністю, про що детально інформував часопис «Громадський Голос». Зокрема, 1 лютого він був присутній на 27-му з'їзді УРП у м. Станиславові[49, с. 1]. 27 вересня 1925 р. політик взяв участь у з'їзді УРП, який відбувся у м. Коломиї з нагоди 35-ліття існування партії. У своїй промові Л. Бачинський зазначив, що українському народу «немає чого оглядатися ні на Москву ні на Варшаву», а власними силами боротися проти іноземного гніту та добиватися відновлення Соборної України. Також на з'їзді обговорювалося питання зближення УРП з Українською партією соціалістів-революціонерів (УПСР) на Волині та об'єднання цих політичних сил в одну партію[38, с. 3]. Між керівниками партій на протязі тривалого часу проводилися консультації щодо координації спільної діяльності. Так, 24 січня 1926 р. в м. Крем'янці на з'їзді волинських есерів було вирішено об'єднатися з галицькими радикалами в єдину партію під назвою Українська соціалістично-радикальна партія, яка стала виразником інтересів «працюючих мас міста і села»[11, арк. 10]. Основною

передумовою об'єднання двох партій була близькість їх програмних засад, основної мети та способів громадської роботи[94, с. 161].

Офіційне об'єднання УРП з УПСР в УСРП відбулося 14 лютого 1926 р. у м. Львові, в будівлі Музичного товариства ім. Лисенка. Головою новоствореної партії обрано Лева Бачинського, заступниками – Семена Жука та Івана Макуха, а секретарем – Осипа Навроцького [50, с. 4–5]. На цьому з'їзді Л. Бачинський виступив із доповіддю про політичне становище Західної України та заявив, що новостворена партія буде добиватися об'єднання всіх українських земель в одну соборну незалежну державу та приділятиме особливу увагу соціально-політичним проблемам [68, с. 2].

Під керівництвом Л. Бачинського було розглянуто основні напрями діяльності соціалістів-радикалів та прийнято нові резолюції. У програмі партії зазначалося, що УСРП бореться за створення «Самостійної Української Трудової Республіки і перехід всієї повноти влади в ній до рук працюючого народу». Керівництво партії вимагало запровадження демократичних свобод: свободи слова, друку, віросповідання, страйків, народних зібрань та організацій, а також недоторканості особи та її житла. Передбачалася рівність кожного перед законом, «без огляду на національність, віру та походження». У програмі УСРП порушувалися економічні проблеми. Зокрема, передбачалося наділення земельними наділами безземельних і малоземельних селян, а також перехід лісів, водойм, пасовищ в обштинне користування [9, арк. 15–16].

У газеті «Громадський Голос» зазначалося, що на з'їзді 14 лютого 1926 р. керівництво УСРП на чолі з Л. Бачинським підтвердило своє небажання до політичної співпраці з Комуністичною партією Західної України (КПЗУ), оскільки соціал-радикали вважали, що Польська комуністична партія є противником українського соціалістичного руху. Також новоутворена партія закликала відмовитися від співробітництва з Українським національно-демократичним об'єднанням (УНДО), через відсутність підтримки націонал-демократами соціалістичної ідеології та їх угодовську позицію щодо польського уряду[69, с. 2]. За соціальним складом УСРП була здебільшого

селянською партією, а тому ключовим постулатом її програми була вимога про перехід земель поміщиків, держави, церкви та польських колоністів, що оброблялися постійно найманою працею, у приватну власність малоземельним і безземельним селянам[82, с. 188].

Ставши головою УСРП Л. Бачинський відігравав важливу роль в її політичному розвитку. Брав активну участь у народних зібраннях, де виступав із критикою польської урядової політики та став на захист українських селян і робітників. На вічі УСРП у м. Тернополі, яке відбулося 26 вересня 1926 р., Л. Бачинський під час двогодинної промови закликав до боротьби за створення соборної самостійної України. У газеті «Громадський Голос» було вказано на високий рівень ораторської майстерності лідера соціал-радикалів: «... ніхто так не знає та не вміє змалювати горе українського працюючого чоловіка, зокрема селянина, як Лев Бачинський». Віче одноголосно ухвалило резолюції, в яких йшлося про те, що український народ буде продовжувати боротьбу за свої права, добиватиметься звільнення політичних в'язнів та припинення репресій за політичні переконання зі сторони польської влади[34, с. 4–5].

Тридцятого жовтня 1926 р. у м. Львові відбулося засідання УСРП, яке голова партії розпочав з вшанування пам'яті українців, загиблих під час революції 1918 р. та подальшої боротьби за незалежність. На засіданні ухвалено резолюції з критикою співпраці націонал-демократів із польським урядом, яка трактувалася як кроки до «фашистської диктатури або монархічного абсолютизму». Л. Бачинський вказав на те, що політика уряду Ю. Пілсудського призвела до обмеження демократичних свобод, а також до ускладнення становища українського народу[46, с. 2]. За його сприяння 31 жовтня 1926 р. в м. Станиславові було створено партійний осередок УСРП та канцелярію, а також контору юридичного захисту селян[39, с. 3].

Двадцять шостого грудня 1926 р. у м. Львові відбувся 29-й з'їзд УСРП, в якому взяло участь 120 делегатів, серед яких відомі письменники В. Стефаник та М. Черемшина. Відкрив зібрання Л. Бачинський із вшанування пам'яті полеглих воїнів Української Галицької Армії, що віддали своє життя за

незалежність України. У своїй доповіді лідер партії вказав на те, що УСРП є єдиною партією Західної України, яка стоїть на засадах соціалізму[10, арк. 3].

Часопис «Громадський Голос» інформував, що на цьому з'їзді Л. Бачинський заявив, що прагне налагодити тісні контакти з міжнародним соціалістичним рухом, зокрема із Соціалістичним Інтернаціоналом(додаток Ж). Він бажав вдосконалити методи діяльності УСРП шляхом запозичення міжнародного досвіду боротьби за права селян та робітників [71, с. 3–4].«Громадський Голос» повідомляв, що Л. Бачинський на повітовій конференції УСРП Станиславівського повіту, яка відбулася 20 березня 1927 р., виступив з доповіддю про громадське самоврядування[64, с. 3]. У травні 1927 р. у м. Станиславові за ініціативи політика відбулася повітова нарада у справах виборів до громадських рад. Обрано повітовий виборчий комітет на чолі з керівником УСРП, який заявив, що приділятиме багато уваги проведенню майбутніх виборів[14, арк. 36].

Лев Бачинський відзначився активною участю у народних зібраннях. Зокрема, у травні 1927 р. він брав участь у вічі в селі ТязевіСтаниславівського повітута МарківцяхТовмацького повіту[41, с. 3]. 19 червня 1927 р. голова УСРП був запрошений на вшанування пам'яті Михайла Драгоманова в селі Купчинці (Тернопільщина). У своїй промові він розкрив становище українського селянства, виокремив методи та способи його боротьби за соціальне та національне визволення[42, с. 2].

Незважаючи на обрання Л. Бачинського послом до польського парламенту, він продовжував відігравати вирішальну роль у партійному житті Галичини. Політик і надалі брав участь у партійних та народних зібраннях. Зокрема, Л. Бачинський взяв участь у роботі проведеного 2–3 лютого 1928 р. у м. Львові XXXI конгресу УСРП, який відбувся за участі 211 делегатів [12, арк. 28].

Восьмого липня 1928 р. у м. Станиславові відбулася чергова партійна конференція УСРП, на якій виступив Л. Бачинський. Він гостро розкритикував діяльність польських урядових кіл та зазначив, що урядЮ. Пілсудського «не є парламентарним, а тількидиктаторським». Такожполітик у своїйпромові

порушив питання становища українського шкільництва, зокрема української гімназії у м. Станиславові, акцентувавши свою увагу на тому, що дії викладацького складу спричинили закриття вищих класів [19, арк. 72–73]. Своєбурення роботою польських урядових кіл керівник партії висловив і на народному зібранні, яке було проведене в липні 1928 р. [20, арк. 1].

Сімнадцятого листопада 1929 р. за участі Л. Бачинського в м. Делятині Надвірнянського повіту відбулася велика повітова конференція УСРП [66, с. 3]. 21 грудня цього ж року на засіданні проводу УСРП у м. Львові Л. Бачинський у своїй доповіді вказав на непросте становище українського населення у складі СРСР, зумовлене згортанням українізації та початку масових репресій проти національної інтелігенції. Він засудив політику сталінського режиму. За його ініціативи було прийнято рішення всіляко протидіяти радянському тоталітарному режиму в його антиукраїнській політиці [43, с. 3].

Отже, Л. Бачинський був одним із найвідоміших діячів Східної Галичини у міжвоєнний період. Він, як лідер УРП, а з 1926 р. – УСРП, активно боровся за відновлення української державності та пропагував у суспільстві гасла боротьби проти полонізації та колонізації української землі польськими осадниками. Політик наполягав на наданні українцям демократичних прав і свобод; виступав за запровадження у школах Галичини та Волині навчання рідною мовою. На народних зібраннях Л. Бачинський закликав населення відмовитися від еміграції за кордон для того, щоб спільно боротися за передання поміщицьких земель у користування селян. Політика польської влади, спрямована на придушення українського національного руху, викликала невдоволення зі сторони Л. Бачинського, який стверджував, що дії уряду призвели до обмеження вільного політичного та культурного розвитку західноукраїнських земель.

РОЗДІЛ 3.

Парламентська діяльність Л. Бачинського у польському сеймі (1928–1930 рр.)

У середині 1920-х рр. сформувались найвпливовіші політичні партії Галичини і Волині – Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) та Українська соціалістично-радикальна партія (УСРП) – які брали активну участь у виборчих кампаніях до польського законодавчого органу, маючи на меті захист інтересів українського народу. Лідером УСРП в цей період був Лев Бачинський, який протягом 1928–1930 рр. був послом польського сейму.

П'ятого грудня 1927 р. президент Польщі Ігнацій Мосціцький видав розпорядження про проведення нових виборів до польського сейму, які мали відбутись 4 березня, а до сенату – 11 березня 1928 р. [84, с. 151]. У зв'язку з цим УСРП під керівництвом Л. Бачинського наприкінці 1927 – початку 1928 рр. розгорнула активну передвиборчу кампанію. У багатьох містах і селах Східної Галичини проводилися партійні з'їзди та багатолюдні народні зібрання. Найактивніше агітаційну діяльність УСРП проводила в Богородчанському, Снятинському, Косівському, Товмацькому, Рогатинському, Станиславівському і Городенківському повітах [13, арк. 8 зв.].

Двадцять п'ятого грудня 1927 р. відбулося засідання Головної управи УСРП, в якому взяли участь всі її члени та делегати повітових організацій. Основною темою засідання було питання проведення виборів до сейму і сенату. УСРП відстоювала думку «про об'єднання у виборчій блоці всіх тих українських самостійницьких соціалістичних і демократичних партій», які виступатимуть за соціальне і національне визволення українського народу [33, с. 3]. Газета «Нова зоря» повідомляла, що до утворення єдиного українського блоку не дійшло, а УНДО і УСРП «одна на одну складають вину». Соціалісти-радикали прагнули об'єднатися із прокомуністичною організацією Сельроб, але її лідери утворили блок із польськими партіями, які відкрито виступали проти інтересів українського народу [65, с. 3].

Не підтримало об'єднавчої ініціативи радикалів і УНДО. Як інформував «Громадський Голос», причиною відсутності єдності в середовищі найбільших українських партій стала позиція націонал-демократів, які не припинили угодовської політики щодо польського уряду та вирішили створити блок із «німецькою й жидівською угодовою буржуазією». Часопис УСРП заявив, що УНДО в такий спосіб остаточно відмовилося допомогти українцям у боротьбі за свої права. Натомість, соціалістів-радикалів під час виборчої кампанії підтримала українська соціалістична група «Вперед»[33, с. 3].

За таких обставин керівництво УСРП на чолі з Л. Бачинським вирішило брати участь у виборах самостійно. І Макух наводить причини такого рішення: «УСРП є єдиною демократичною і соціалістичною політичною партією, яка... поборює комунізм... Вона єдина... поборює капітулянтські настрої перед Варшавою і Москвою...Якби УСРП пішла на виборчий блок з УНДО, то цим вона відслонила... фронт проти комунізму...». Іншою причиною було бажання президії партійного керівництва під час виборів оцінити рівень популярності УСРП серед українців у порівнянні з іншими політичними партіями[25, с. 366].

Першого січня 1928 р. в селі Устя над Прутом (нині с. Устя Снятинського району Івано-Франківської обл.) відбулася повітова конференція членів УСРП Снятинського повіту. Доповідь про політичне становище в Галичині та майбутні парламентські вибори виголосив Л. Бачинський. За ініціативи В. Стефаника була одноголосно прийнята резолюція, щоб Л. Бачинський взяв участь у виборах до польського сейму[75, с. 4]. 3 січня 1928 р. в м. Городенці відбулося повітове віче, на якому Л. Бачинський закликав жителів міста взяти участь у виборах. Натомість учасники віче просили його прийняти мандат у ході виборів до парламенту[32, с. 4–5; 2, арк. 7].

Дев'ятого січня 1928 р. у м. Станиславові відбулося передвиборче народне зібрання УСРП під керівництвом Л. Бачинського [62, с. 5]. Політик ознайомив присутніх з українськими політичними партіями, які візьмуть участь у виборах. Він заявив, що партія Сельроб не ставить за мету відстоювання українських національних інтересів через своє прокомуністичне

спрямування[19, арк. 48]. Відомо, що цього ж дня в с. Солотвино Богородчанського повіту відбулося народне віче УСРП, на яке з'явилося близько 15 осіб. Коротку промову виголосив тільки Осип Когут. Л. Бачинський та І. Макух, які мали взяти участь у зібранні, затримались на станиславівському зібранні, а у с. Солотвино так і не з'явилися[18, арк. 14; 2, арк. 20 зв].

Часопис «Громадський Голос» у лютому 1928 р. інформував, що президія УСРП за участі Л. Бачинського, І. Макуха, І. Новодворського, О. Навроцького та С. Жука видала передвиборчу постанову, в якій закликала український народ голосувати за Виборчий Блок Українських Соціалістичних Селянських і Робітничих Партиї під № 22, до якого входили УСРП, Українська Соціалістична Група «Вперед» та безпартійні національні групи. Основною метою об'єднання стала боротьба за національні й соціальні права українського народу. Блок виступав за звільнення селян від податків, за збільшення робочих місць, за передачу землі селянам без викупу та за викладання української мови у школах. УСРП закликала не віддавати своїх голосів «ані польським партіям, ані хруням-запроданцям, ані тим з так званих українських партій, котрі єднаються з чужими, а для нашого народу ворожими силами» [79, с. 3].

Отже, Л. Бачинський брав надзвичайно активну участь у роботі численних передвиборчих народних вічах та партійних з'їздів. Політик не тільки закликав місцеве населення підтримати під час виборів УСРП, але й пропагував серед громадян ідею відновлення української держави.

Під час виборів до польського парламенту і сенату УСРП в блоці з соціал-демократами набрали 268,6 тисяч голосів, а УНДО у блоці з непольськими народами – 600 тисяч голосів. Загалом українські сили у Галичині здобули 49,7 %, а на Волині – 50,5 % голосів виборців. Незважаючи на те, що вибори відбувалися в умовах масових зловживань з боку польської влади, більшість мандатів отримали українці. УНДО провело в сейм 23 послів, а в сенат – 9 senatorів, а УСРП відповідно – 7 і 1[84, с. 152]. У результаті виборів із Станиславівського виборчого округу № 53 послами до парламенту від УСРП стали: Л. Бачинський, П. Шекерик-Доників, К. Стефанів та О. Когут [28, с. 7].

Голова партії УСРП Л. Бачинський гостро критикував польські урядові кола за численні фальсифікації на території Східної Галичини під час виборчої кампанії. Він зібрав значну кількість свідчень місцевих жителів про виборчі порушення на користь провладних партій зі сторони місцевої адміністрації(додаток І). Зокрема, політик вказував на те, що у м. Богородчаних Безпартійний блок співпраці з урядом було зараховано 430 голосів, тоді як реально цю політичну силу підтримали тільки 130 осіб[21, арк. 67]. Представники польської влади не бажали рахуватися з інтересами українських партій. Староста м. Богородчан за таємною вказівкою від станиславівського воєводи відхилив протест Л. Бачинського щодо результатів виборів, навіть не провівши належного розслідування[17, арк. 25].

Польська газета «Sprawy Narodowościowe» повідомляла, що 24–25 березня 1928 р. у м. Львові за участі українських послів і сенаторів відбулася конференція у справі об'єднання всіх українських партій в один політичний блок. Проте успіху не було досягнуто. Українські послы, що входили до виборчого Блоку Українських Соціалістичних Селянських і Робітничих Партій утворили Клуб Української Соціально-Радикальної Парламентарної Репрезентації (УСРПР), в який входило 8 членів. Головою Клубу обрано Л. Бачинського, заступником – С. Жука, а секретарем – Д. Ладику. Представники УНДО заснували Український Сеймовий Клуб[80, s. 200–201]. УСРПР поширювала серед народу листівки, в яких подавався опис перебігу засідань сейму та бюджетної комісії. Також у листівках розкривалася діяльність лідера соціалістів-радикалів Л. Бачинського, якого через послідовний захист ним інтересів українських селян називали «народним багатирем»[15, арк. 15].

Двадцять сьомого березня 1928 р. відбулося відкриття сейму. Поява лідера режиму «санації» у Польщі Ю. Пілсудського викликала хвилю невдоволення зі сторони українських послів. Л. Бачинський зустрів його окликами: «Геть з виборчими настановами і шахрайствами», «Випустити політичних в'язнів»(додаток К). Ю. Пілсудський спочатку намагався заспокоїти послів,

проте згодом у парламенті з'явилося 60 поліцейських зі зброєю в руках. Після сутички було заарештовано двох українських послів – Л. Бачинського і С. Жука. Невдовзі за сприяння О. Когута (УСРП), В. Загайкевича, Д. Левицького (УНДО) арештованих відпустили на волю[15, арк. 21]. У донесенні поліції в Надвірнянському старостві з цього приводу повідомлялося: «Справедливості в Польщі нема. Справедливість була за України. От вийшли послы українські, тай вже Бачинського арештовано»[17, арк. 219].

Дана демонстрація українців під час відкриття сейму була спланована заздалегідь. Посли-радикали вирішили вдатися до протесту «проти... виборчого шахрайства та поневолення українського народу» спільно з послами УНДО. Тому керівник УСРП Л. Бачинський говорив напередодні відкриття з лідером націонал-демократів Д. Левицьким та просив його підтримати протест. Проте останній заявив, що його соратники обрали іншу форму протесту – відмову від участі у відкритті сейму[25, с. 377]. Згодом газета «Діло», редакція якої була під контролем УНДО, заявила про те, що послы з Українського Сеймового Клубу не мали інформації про акцію соціалістів-радикалів та прибули до парламенту як тільки дізналися про дану акцію[26, с. 3].

Негативну оцінку протесту українських послів УСРПР подала газета «Нова Зоря»: «Демонстрація, яку спричинили перед отворенням сейму, не могла мати ніякого значіння, крім хіба тої, що відпровадили на пару годин до фурдигарні (підвального приміщення. – *Г. П*) в ратуші тих, котрі кричали»[58, с. 3].

Все ж таки акція членів УСРП під час відкриття польського сейму, яка відбувалася на очах закордонних дипломатів та кореспондентів, стала наочним відображенням несприятливих умов, у яких знаходився український народ під владою Польщі. Л. Бачинський і С. Жук своїми спільними виступами «засвідчили твердість УСРП, нерозлучність Галичини і Волині та незломну волю до самостійного життя українського народу перед цілим світом»[15, арк. 21]. Арешт Л. Бачинського викликав значне обурення серед українських депутатів, які на засіданні сейму виступили проти порушення прав посольської

недоторканості та заявили про те, що польський уряд на захоплених землях Галичини і Волині проводить відверту антиукраїнську політику[16, арк. 3].

За свою антиурядову позицію Л. Бачинський на черговому засіданні, яке відбулося 29 березня 1928 р., за наказом маршалка Польщі І. Дашинського, знову був виведений із зали парламенту [60, с. 3].

За перші дні існування нового сейму стало зрозуміло, що серед польських політичних партій немає жодної, яка відносилася б із розумінням до боротьби українського народу за незалежність і соборність. Часопис «Проти хвиль» вказував на те, що через сейм і сенат польська влада здійснювала політику обмежень прав національних меншин, у тому числі й українців[52, с. 15].

Від кінця березня до 26 травня 1928 р. на сесії бюджетної комісії Л. Бачинський виголосив три промови, що стосувалися актуальних проблем західноукраїнського суспільства[40, с. 4]. У газеті «Діло» за 22 квітня 1928 р. було опубліковано його виступ під час засідання бюджетної комісії сейму. Політик вказував на те, що польський уряд не приділяв уваги будівництву доріг у Галичині: «... Попередній повітовий маршалок будував бодай так звану маршалківську дорогу, а нині старости і цим не займаються. Для старости купується авто, але в його повіті погані шляхи, то він роз'їжджає... по інших повітах, де кращі шляхи». Він вказав на численні факти втручання польської влади в діяльність місцевого самоврядування в Західній Україні. Політик підкреслював, що парламентські вибори в Галичині проведено на основі застарілого виборчого права австрійських часів. Також політик у своїй промові зосередився на характеристиці економічних проблем (додаток Л)[70, с. 4].

Четвертого травня 1928 р. міністерство судівництва розглядало бюджет, на якому був присутній Л. Бачинський. Він у своїй одногодинній промові вказував на «недопущення української мови до судівництва». Він звернув увагу на те, що подекуди суди не мають «ані будинків, ані писарського приладдя». Політик повідомляв про численні зловживання суддів та їх упереджене ставлення до селян. На основі новели І. Франка посол охарактеризував нелегке становище українського населення, а також зазначив, що за Польщі, як і під час

австрійського панування, на заарештованих надягають кайдани: «Селянин провадив на ярмарок спутану свиню. Поліціант затримав його та звільнив свиню, щоби її не мучили. Однак за хвилину інший поліціант провадив людину, заковану в кайдани. І ніхто їй не поспішив на поміч. Для того Франко назвав конституцію цієї держави (Австро-Угорської монархії. –Г. П.) свинячою конституцією, бо брала в оборону свиней, а не людей» [35, с. 2].

В іншій доповіді, виголошеній 11 травня 1928 р. на засіданні міністерства внутрішніх справ, Л. Бачинський висловив своє обурення з приводу недотримання польським урядом своїх зобов'язань щодо українського населення, становище якого значно погіршилося. Політик заявив, що в «поведінці адміністрації проявляється ненависть до українського народу та бажання знищити його господарське та культурне життя» [27, с. 2].

Таким чином, Л. Бачинський у своїх виступах у польському сеймі не тільки гостро критикував політику польських урядових кіл, але й намагався поширити серед світової громадськості інформацію про умови, в яких перебував український народ під окупаційною польською владою. Саме парламентарна діяльність стала одним із основних методів боротьби відомого політичного діяча за надання українському народові національних та соціальних прав, а також вільне використання рідної мови у шкільництві та судівництві.

Двадцять другого травня 1928 р., після закінчення засідання сейму, Л. Бачинського було заарештовано. Це сталося тоді, коли він ішов вулицею разом із послом о. М. Ганушевським. Політик намагався протестувати проти цього, проте поліція заявила, що застосує фізичну силу. Під арештом Л. Бачинський пробув дві години. Після цього його випустили; начальник слідчого відділу вибачився та повідомив, що вийшла помилка, а його арештували замість іншого посла – Владислава Бачинського [67, с. 4].

Випадок із арештом Л. Бачинського став приводом для активізації сеймової боротьби українців проти порушень прав парламентарів. Наступного дня на пленарному засіданні сейму члени Українського Сеймового Клубу підняли питання посольської недоторканості. Посол В. Загайкевич заявив: «Проти того

поліційного режиму, який нині всевладно запанував, треба зложити категоричний спротив ... Промовляю в обороні прав цілого сойму, тому що ображено нашу гідність та відповідальним за це перед нами є шеф органів безпеки міністр внутрішніх справ ... Тому апелюю до пана маршалка сойму, щоби в якнайгострішій формі взяв в оборону честь однаково посла Льва Бачинського, як і цілого сойму»[63, с. 4]. Зрештою, маршалок І. Дашинський висловив жаль з приводу помилкового арешту Л. Бачинського та обіцяв розпочати слідство у цій справі, а винуватців покарати[31, с. 4].

П'ятнадцятого березня 1929 р. Л. Бачинський був присутній на засіданні сейму, що було присвячене звітам комісій, які торкалися господарських справ. Посол підтримав ідею висунення маршалку І. Дашинському вотуму недовіри та вступив із ним у дискусію [76, с. 4].

Щоденна наполеглива праця підірвала здоров'я політика, який після тривалої хвороби помер 11 квітня 1930 р у санаторії м. Грімменштайн (Австрія)(додаток М). І. Макух у своїх спогадах писав з цього приводу: «Засумувала українська соціалістично-радикальна громада. Заплакав я і найближчі його співробітники. Ми відчули, що втратили незаступного провідника, безстрашного борця за право українського народу до життя, за його політичне й соціальне визволення, за вільну, незалежну Україну, за справедливі людські права, за міжнаціональне добре співжиття»[25, с. 390]. В останню дорогу в м. Станиславові відомого громадсько-політичного діяча провели понад 20 тисяч осіб, що свідчило про високий авторитет Л. Бачинського в суспільстві[57, с. 2–3](додатки Н, П, Р, С, Т).

Отже, Л. Бачинський був одним з найвідоміших парламентарів польського сейму кінця 1920-х рр. Був керівником фракції – Української Соціалістично-Радикальної Парламентарної Репрезентації. В найвищому законодавчому органі Другої Речі Посполитої він відстоював права українського народу, гостро засуджував політику польських урядовців, спрямовану на поневолення та загарбання західноукраїнських земель. Сеймові засідання показали, що політик

завжди мав власну думку, яка часто не співпадала з позицією інших українських чи польських послів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, Лев Бачинський ще у 1890-х рр. активно включився у суспільно-політичне життя Галичини, ставши членом першої української політичної партії європейського зразка – РУРП. У результаті наполегливої праці політик протягом короткого часу зумів стати одним із лідерів українського радикального руху, неодноразово обирався послом до австрійського парламенту та Галицького крайового сейму. У період існування Західно-Української Народної Республіки Л. Бачинський відзначився плідною державотвочою діяльністю, брав активну участь у проголошенні Акту Злуки, що сприяло зміцненню його авторитету серед українських народних мас. Політик відіграв ключову роль під час проведення земельної реформи західноукраїнським урядом у квітні 1919 р.

В період існування Другої Речі Посполитої Л. Бачинський продовжив активну суспільно-політичну діяльність. Був одним із найвідоміших лідерів Української соціалістично-радикальної партії. Основними напрямками його діяльності були організація народних зібрань та участь у партійних з'їздах. Під час мітингів та віч Л. Бачинський особливу увагу акцентував на необхідності боротьби проти окупаційної польської влади, дії якої були спрямовані на обмеження національних та соціальних прав українського народу. Голова УРП–УСРП виступав за відновлення державності України та соборності всіх її земель, будучи при цьому прихильником тактики орієнтації на власні сили.

Успішною виявилася діяльність Л. Бачинського під час передвиборчої кампанії до польського сейму на початку 1928 р. Результатом старань політика була досить значна кількість голосів виборців, відданих за УСРП. Завдяки масовій підтримці серед українського населення на Станиславівщині керівник соціалістів-радикалів, незважаючи на протидію зі сторони окупаційної влади,

зумів отримати мандат парламентаря. Ідеологічні розбіжності в середовищі українських політичних партій стали основною причиною конфліктів між УСРП та УНДО під час передвиборчої кампанії.

Протягом 1928–1930 рр. Л. Бачинський був послом до польського сейму. В цей період він відзначився численними виступами проти політики польських урядовців, спрямованої на асиміляцію та остаточне підкорення українського народу. Під час сеймових засідань Л. Бачинський неодноразово піднімав питання про запровадження в школах Східної Галичини викладання української мови, звертав увагу на численні втручання польської влади у діяльність місцевої адміністрації в українських землях. У стінах польського парламенту політик постійно наголошував, що український народ має право на самостійну незалежну українську державу.

В умовах постійного і масового тиску на українську громаду Галичини і Волині зі сторони польської влади у 1920-х рр. Л. Бачинський був одним із політиків, які дієво захищали національні та соціальні інтереси українського народу. При цьому він проявив далекоглядність, різко засудивши радянофільські тенденції у суспільному житті Західної України, категорично відмовившись від співпраці із комуністичними організаціями. Л. Бачинський сформував цілісну концепцію побудови майбутньої незалежної Української держави та негативно ставився до будь-яких проявів іноземного втручання у її внутрішні справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Архівні матеріали

1. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАЛ України). – Ф. 205 Прокуратура апеляційного суду, м. Львів. – Оп. 1. – Спр. 427 Оперативні донесення окружного командування державної поліції у м. Львові про політичне становище за березень 1923 р. – 33 арк.
2. ЦДІАЛ України. – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 461 Тижневі оперативні донесення відділу безпеки Станиславівського воєводського управління про політичне становище за січень 1928 р. – 48 арк.
3. ЦДІАЛ України. – Ф. 309 Наукове товариство ім. Шевченка м. Львів. – Оп. 1. – Спр. 2177 Автобіографія члена віце-президента галицького української національної ради Бачинського Лева. – 9 арк.
4. ЦДІАЛ України. – Ф. 462 Український горожанський комітет, м. Львів. – Оп. 1. – Спр. 223 Протоколи, резолюції, тематика доповідей та інші документи про наради міжпартійних з'їздів представників трудової, радикальної, християнсько-суспільної партій, а також українських організацій та товариств у м. Львові. – 28 арк.
5. ЦДІАЛ України. – Ф. 581 Колекція документів про діяльність урядів та армій Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки. – Оп. 1. – Спр. 105 Резолюції, протоколи, звіти, протести та інші документи між партійного з'їзду у Львові. – 54 арк.
6. ЦДІАЛ України. – Ф. 581. – Оп. 1. – Спр. 112 Протоколи засідань УНРади та Міжпартійної ради у м. Львові у справі проголошення протесту проти рішення Ради Послів в Парижі суверенітету над Східною Галичиною та обговорення розпуску УНРади і передачі її функцій Міжпартійній Раді. – 19 арк.
7. ЦДІАЛ України. – Ф. 581. – Оп. 1. – Спр. 117 Звернення Міжпартійної Ради українських політичних партій у м. Львові до держав Антанти з вимогою визнання самостійності і незалежності Східної Галичини та вислухати на Раді Послів представників її уряду. – 3 арк.

8. ЦДІАЛ України. – Ф. 581. – Оп. 1. – Спр. 136 Меморандум, меморіал, скарги, статті та інші документи про політичне і юридичне становище східної Галичини під владою Польщі після Першої світової війни. – 39 арк.

9. Державний архів Волинської області (далі – Держархів Волинської обл.). – Ф. 46. Волинське воєводське управління м. Луцьк. – Оп. 9. – Спр. 409 Доповідь про стан і розвиток Української соціалістично-радикальної партії і програма партії. – 48 арк.

10. Держархів Волинської обл. – Ф. 46. – Оп. 9. – Спр. 647 Копія інформації Львівського воєводського управління про з'їзд членів УСРП у Львові. – 10 арк.

11. Держархів Волинської обл. – Ф. 46. – Оп. 9. – Спр. 648 Інформація про діяльність української соціал-радикальної партії УСРП. – 23 арк.

12. Держархів Волинської обл. – Ф. 46. – Оп. 9. – Спр. 1019 Інформація повітових староств про діяльність української соціал-радикальної партії. – 84 арк.

13. Держархів Волинської обл. – Ф. 46. – Оп. 9 А. – Спр. 274 Тижневі ситуаційні звіти Станіславівського воєводського управління. – 40 арк.

14. Державний архів Івано-Франківської області (далі – Держархів Івано-Франківської обл.). – Ф. 2. Станіславське воєводське управління м. Станіславів – Оп. 1. – Спр. 549 Донесення повітових староств про діяльність українських буржуазних партій УСРП, УПЛ та ін. в Станіславівському воєводстві. – 38 арк.

15. Держархів Івано-Франківської обл. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 579 Устав і програма УСРП. Свідчення повітових староств про діяльність Української Соціал-Радикальної партії під час виборів в польський парламент. – 32 арк.

16. Держархів Івано-Франківської обл. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 581 Копія звіту про діяльність Українського Парламентського представництва на першій сесії Сейму і Сенату весною 1928 року. – 6 арк.

17. Держархів Івано-Франківської обл. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 624 Донесення повітових староств про участь політичних партій, союзів і організацій у передвиборчій кампанії; листування з повітовими староствами щодо розгляду

протестів українських депутатів польського парламенту проти махінацій під час виборів до сейму в 1928 році. – 377 арк.

18. Держархів Івано-Франківської обл. – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 626 Донесення повітових староств про передвиборчу кампанію, яка проводилася різними партіями, і списки кандидатів у парламент. – 227 арк.

19. Держархів Івано-Франківської обл. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 215 Інформація Станиславівського воєводського управління про з'їзд дрібнобуржуазної УСРП і листування з органами поліції про діяльність партії. – 78 арк.

20. Держархів Івано-Франківської обл. – Ф. 6. Станіславське повітове староство м. Станіславів – Оп. 1. – Спр. 248 Інформація Станиславівського воєводського управління про з'їзд дрібнобуржуазної Української Соціалістично-радикальної партії (УСРП) і листування з органами поліції про діяльність партії. – 28 арк.

21. Держархів Івано-Франківської обл. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 261 Листування з Надвірнянським повітовим староством про розгляд протесту депутата польського сенату Бачинського проти фальсифікації виборів у польський сейм у 53 виборчому окрузі м. Станиславова. – 67 арк.

Опубліковані документи

22. Альманах Станиславівської землі: збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. У 2 т. Т. 1 / ред. Б. Кравців. – Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен: Вид. Центрального Комітету Станиславівщини, 1975. – 959 с.

23. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Документи і матеріали у 5 т. Т. 1. / Керівник роботи і відповідальний редактор професор Олександр Карпенко. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. – 584 с.

24. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / Відп. ред. проф. М. Кугутяк. – Т. 1. – Кн. 1 (1919–1929). – Івано-Франківськ: КПФ ЛІК, 2012. – 600 с.

Мемуарна література

25. Макух І. На народній службі / І. Макух. – Дітройт : Видання української вільної громади Америки, 1958. – 366 с.

Тогочасна газетна періодика

26. Бурхливе відкриття сойму // Діло. – 1928. – 29 березня. – Ч. 71. – С. 3.
27. Бюджет міністерства внутрішніх справ // Діло. – 1928. – 12 травня. – Ч. 104. – С. 2.
28. Вислід виборів // Громадський голос. – 1928. – 15 березня. – С. 7.
29. Громадяне! Українці! // Громадський голос. – 1922. – 11 листопада. – Ч. 4. – С. 1.
30. До виборців округів // Громадський голос. – 1907. – 22 березня. – Ч. 22. – С. 2.
31. Епілог справи посла д-ра Льва Бачинського // Діло. – 1928. – 25 травня. – Ч. 115. – С. 4.
32. З виборчого руху Городенщини // Громадський голос. – 1928. – 14 січня. – Ч. 3. – С. 4–5.
33. З виборчого руху УСРП // Громадський голос. – 1928. – 14 січня. – Ч. 3. – С. 3.
34. З вічевого руху // Громадський голос. – 1926. – 2 жовтня. – Ч. 39. – С. 4–5.
35. З парламентарної арени. Промова пос. д-ра. Льва Бачинського // Діло. – 1928. – 5 травня. – Ч. 98. – С. 2.
36. З партійного життя // Громадський голос. – 1923. – Ч. 21. – 30 червня. – С. 1–2.
37. З партійного життя // Громадський голос. – 1924. – 19 липня. – Ч. 29. – С. 2–3.
38. З партійного життя // Громадський голос. – 1925. – 3 жовтня. – Ч. 40. – С. 3.
39. З партійного життя // Громадський голос. – 1926. – 20 листопада. – Ч. 46. – С. 3.
40. З польського сойму // Громадський голос. – 1928. – 26 травня. – Ч. 39. – С. 4.

41. За волю громад // Громадський голос. – 1927. – 21 травня. – Ч. 21. – С. 3.
42. За волю громад // Громадський голос. – 1927. – 8 липня. – Ч. 28. – С. 2.
43. Засідання Головної Управи УСРП // Громадський голос. – 1929. – 28 грудня. – С. 3.
44. Засідання Укр. Нац. Ради // Нове життя. – 1919. – 5 січня. – Ч. 5. – С. 1.
45. Засідання Укр. Нац. Ради // Покутський вістник. – 1919. – 12 січня. – Ч. 3. – С. 1–2.
46. Звіт з засідання і постанов Головної Управи Української Соціалістично-Радикальної Партії // Громадський голос. – 1926. – 6 листопада. – Ч. 44. – С. 2.
47. Звіт з партійного з'їзду УРП // Громадський голос. – 1923. – 28 квітня. – Ч. 12. – С. 2–3.
48. З'їзд Української Радикальної Партії // Громадський голос. – 1924. – 26 квітня. – Ч. 17. – С. 1–2.
49. З'їзд Української Радикальної Партії // Громадський голос. – 1925. – 7 лютого. – Ч. 6. – С. 1.
50. З'їзд Української Соціалістично-Радикальної Партії // Громадський голос. – 1926. – 20 лютого. – Ч. 7. – С. 4–5.
51. Історична подія. З нагоди ухвали УНР Земельного закона // Республіка. – 1919. – 17 квітня. – Ч. 64. – С. 1.
52. Когут О. Перші дні на соймовій сцені / О. Когут // Проти хвиль. – 1928. – Травень. – Ч. 2. – С. 15.
53. Краєвий делегатський з'їзд укр. радикальної партії // Республіка. – 1919. – 25 березня. – Ч. 44. – С. 3.
54. На допомогу голодній Україні // Громадський вістник. – 1922. – 1 червня. – Ч. 81. – С. 1–2.
55. Народне віче в Станиславові // Громадський голос. – 1924. – 5 січня. – Ч. 1–2. – С. 5.
56. Основи земельної реформи // Республіка. – 1919. – 9 березня. – Ч. 31. – С. 1.

57. Остання дорога Покійного Товариша Лева Бачинського // Громадський голос. – 1930. – 1 травня. – Ч. 17. – С. 2–3.
58. Отвореннясойму і сенату // Нова Зоря. – 1928. – 1 квітня. – Ч. 24. – С. 3.
59. Парламент руських хлопів // Громадський голос. – 1900. – 11 жовтня. – Ч. 22. – С. 185–186.
60. Парляментарні вісти // Діло. – 1928. – 31 березня. – Ч. 73. – С. 3.
61. Партійний з'їзд // Громадський голос. – 1923. – 7 квітня. – Ч. 10. – С. 3.
62. Передвиборче віче в Станиславові // Громадський голос. – 1928. – 20 січня. – Ч. 5. – С. 5.
63. Після виборчого бою. Підсумки і висновки // Діло. – 1928. – 15 березня. – Ч. 59. – С. 1.
64. Повітова конференцій УСРП в Станиславові // Громадський голос. – 1927. – 26 березня. – Ч. 13. – С. 3.
65. Політичний огляд // Нова Зоря. – 1928. – 19 січня. – Ч. 3. – С. 3.
66. Політичний рух по галицьких селах і містах // Громадський голос. – 1929. – 28 грудня. – С. 3.
67. Помилкове арештування посла Д-ра Льва Бачинського // Діло. – 1928. – 25 травня. – Ч. 115. – С. 4.
68. Постанови з'їзду Української Соціалістично-Радикальної Партії // Громадський голос. – 1926. – 27 лютого. – Ч. 8. – С. 2.
69. Постанови з'їзду Української Соціалістично-Радикальної Партії // Громадський голос. – 1926. – 6 березня. – С. 2.
70. Промова Д-ра Л. Бачинського у бюджетній комісії // Діло. – 1928. – 22 квітня. – Ч. 88. – С. 4.
71. Резолюції 29-го з'їзду УСРП // Громадський голос. – 1927. – 22 січня. – Ч. 4. – С. 3–4.
72. Резолюція про злуку українських земель // Нове життя. – 1919. – 5 січня. – Ч. 5. – С. 1.
73. Семейзйїздруско-українськоїрадикальноїпартії // Громадський голос. – 1898. – 1 грудня. – Ч. 24. – С. 184–186.

74. Склад Головної Управи УРП і резолюції ухвалені на з'їзді УРП в 1924 р. // Громадський голос. – 1924. – 19 квітня. – Ч. 16. – С. 1.
75. Снятинщина стоїть твердо при прапорі УСРП // Громадський голос. – 1928. – 14 січня. – Ч. 3. – С. 4.
76. Сойм // Діло. – 1929. – 17 березня. – Ч. 59. – С. 4.
77. Трудовий Конгрес України // Республіка. – 1919. – 2 лютого. – Ч. 1. – С. 4.
78. У.Н. Р. // Республіка. – 1919. – 7 лютого. – Ч. 5. – С. 4.
79. Український працюючий народ! // Громадський голос. – 1928. – 11 лютого. – Ч. 13. – С. 3.
80. Ukraińcy // Sprawynarodowościowe. – 1928. – № 2. – S. 200–201.

Монографії і наукові статті

81. Андрухів І. Українські правники в національному відродження Галичини: 1848–1939 рр. / І. Андрухів, П. Арсенич. – Івано-Франківськ, 1996. – 79 с.
82. Васюта І. Політична історія Західної України (1918–1939) / І. Васюта. – Львів : Каменярь, 2006. – 335 с.
83. Гаврилів Б. Історичні постаті Івано-Франківщини / Б. Гаврилів, І. Миронюк. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. – 144 с.
84. Гаврилів І. Західна Україна у 1921–1941 роках. Нарис історії боротьби за державність. / І. Гаврилів. – Львів, 2012. – 427 с.
85. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / Керівник авторського колективу й відповідальний редактор Олександр Карпенко. – Івано-Франківськ : Сіверсія, 2001. – 628 с.
86. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Уряди. Постаті / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; гол. ред. Ярослав Ісаєвич; упоряд. : Микола Литвин, Іван Патер, Ігор Соляр. – Львів, 2009. – 350 с.
87. Качараба С. Еміграція з Західної України (1919–1939) / С. Качараба. – Львів, 2003. – 415 с.
88. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / М. Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – 202 с.

89. Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918–1929) у 4 т. Т. 1 / М. Кугутяк. – Київ – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 536 с.
90. Міщук М. Державотворча діяльність Української радикальної партії / М. Міщук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://pvntsh.nung.edu.ua/sites/pvntsh.org.ua/files/dumka/3\(15\)2011/4.pdf](http://pvntsh.nung.edu.ua/sites/pvntsh.org.ua/files/dumka/3(15)2011/4.pdf).
91. Петрів М. Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурно-освітні діячі кінці ХІХ – першої половини ХХ ст. Кн. 1 / М. Петрів. – К. : Юстініан, 2002. – 544 с.
92. Погребенник Ф. Левко Бачинський / Ф. Погребенник. – Коломия : Вік, 1994. – 30 с.
93. Сокіл В. Голодомори в Україні і Галичина / В. Сокіл // Наукові записки Міжнародної асоціації українців. – 2013. – Вип. 6. – С. 20–30.
94. Соляр І. Спроби об'єднання лівоцентристських сил Західної України в середині 1920-х років / І. Соляр // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2001. – № 5–6. – С. 258–261.
95. Яковлєв Ю. Роман Яросевич – провідний діяч РУРП у першій половині 1890-х рр. / Ю. Яковлєв // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – 2013. – Вип. 23–24. – С. 334–344.
96. Яремчук В. Українська багатопартійність Наддніпрянської і Західної України: компаративний аналіз (1899–1918 рр.) / В. Яремчук. – К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. – 504 с.
97. Tomczyk R. Radykałowie i socjaldemokraci. Miejsce i rola lewicy w ukraińskimobozienarodowym w Galicji 1890–1914. / R. Tomczyk. – Szczecin, 2007. – 670 s.

Енциклопедичні і довідкові видання

98. Енциклопедія історії України в 10 т. Т. 1: А – В. – Редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. – К. : Наукова думка, 2003. – 688 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Лев Бачинський. Кінець 1880-х рр.

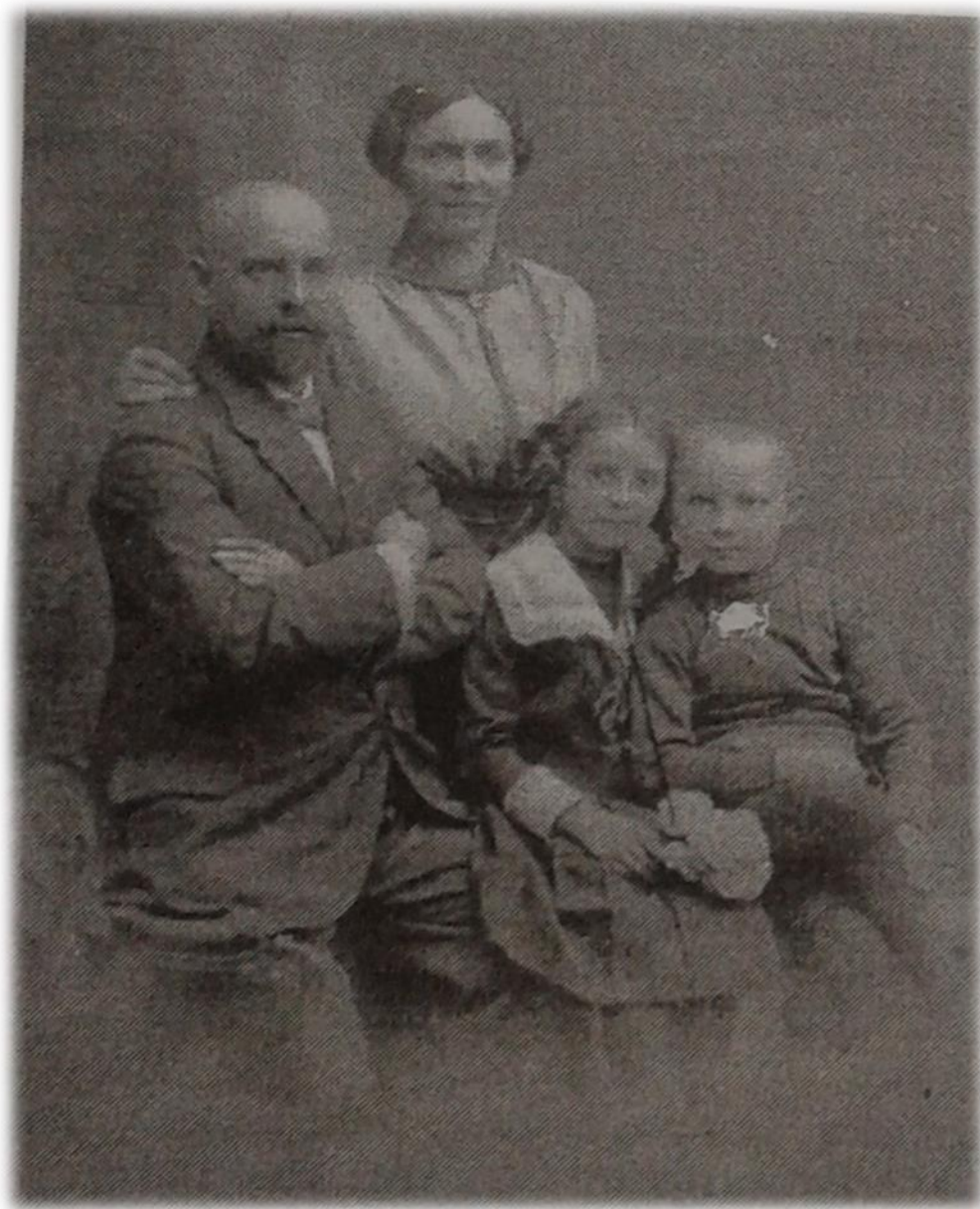
Джерело: Островський О. Левко Бачинський. “І неба синь її би прихилив”

/ О. Островський // Край. – 1993. – 30 січня. – С. 6.

Додаток Б

Лев Бачинський з дружиною Наталею, донькою Марією і сином Марком.

Початок XX ст.

Джерело: Погребенник Ф. Левко Бачинський / Ф. Погребенник. – Коломия :

Вік, 1994. – С. 20.

Додаток В

Українські послы до австрійського парламенту від УРП Лев Бачинський,
Кирило Трильовський, Василь Стефаник і Микола Лагодинський.

м. Коломия, 1910 р.

Джерело: Погребенник Ф. Левко Бачинський / Ф. Погребенник. – Коломия :
Вік, 1994. – С. 13.

Лев Бачинський і Василь Стефаник.

м. Відень, 1917 р.

Джерело: Погребенник Ф. Левко Бачинський / Ф. Погребенник. – Коломия :
Вік, 1994. – С. 15.

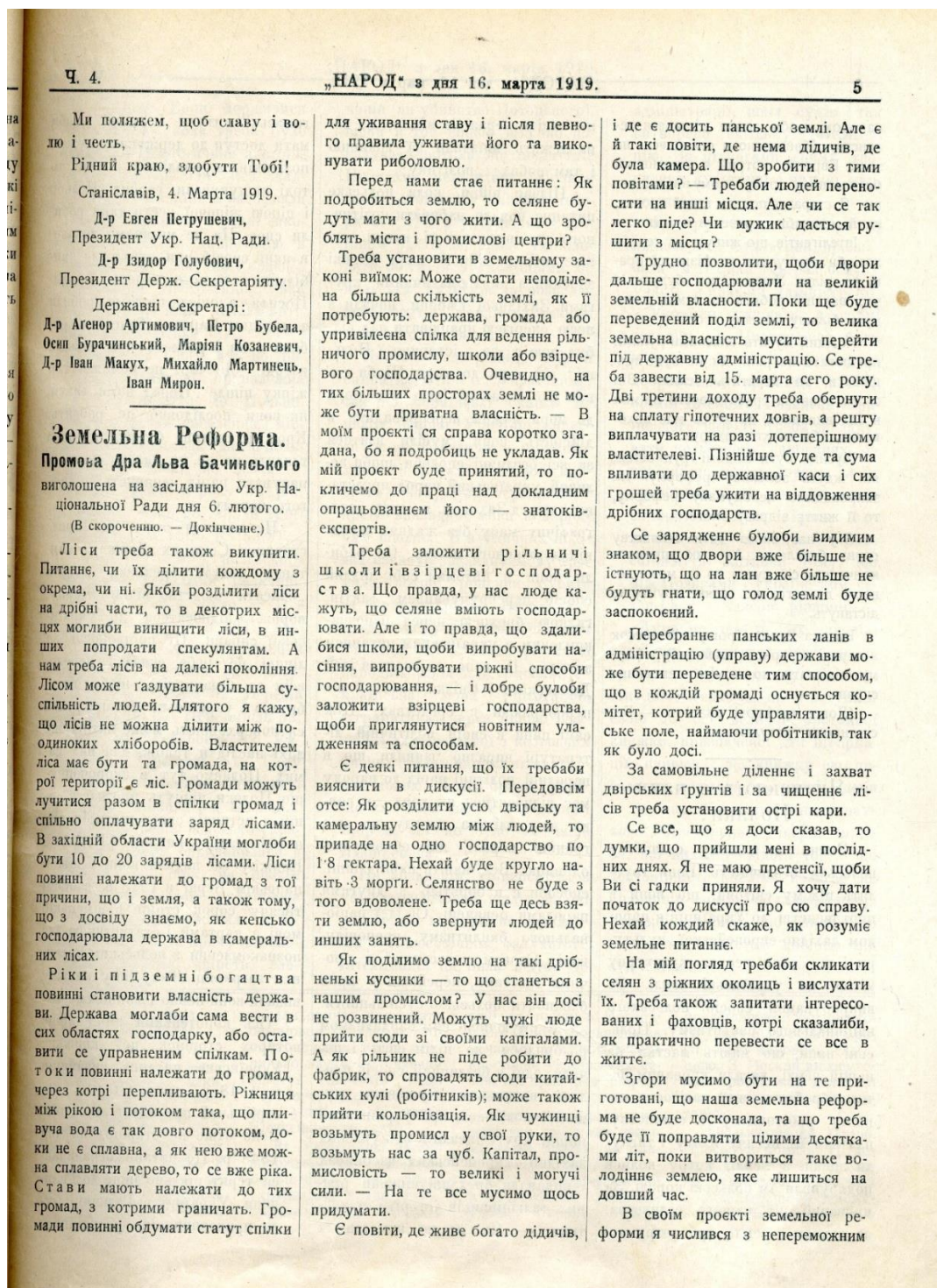
Додаток Д

Представники Директорії УНР вітають делегацію ЗУНР перед проголошенням Акта злуки ЗУНР і УНР. Зліва направо: Л. Бачинський, С. Петлюра, В. Винниченко.
м. Київ, 22 січня 1919 р.

Джерело: Мягкий І. Виставка документів Національного архівного фонду України до Дня Соборності України [Електронний ресурс]/ І. Мягкий. – Режим доступу : https://vk.com/doc199629065_437526390

Допис з часопису УРП «Народ» «Земельна реформа. Промова Дра Льва Бачинського»

Ч. 4.

„НАРОД“ з дня 16. марта 1919.

5

Ми поляжем, щоб славу і волю і честь.

Рідний краю, здобути Тобі!

Станіславів, 4. Марта 1919.

Д-р Євген Петрушевич,
Президент Укр. Нац. Ради.

Д-р Ізидор Голубович,
Президент Держ. Секретаріату.

Державні Секретарі:

Д-р Агенор Артимович, Петро Бубела,
Осип Бурчинський, Маріяна Козаневич,
Д-р Іван Макух, Михайло Мартиненко,
Іван Мирон.

Земельна Реформа.

Промова Дра Льва Бачинського

виголошена на засіданні Укр. Національної Ради дня 6. лютого.

(В скороченню. — Докічення.)

Ліси треба також викупити. Питання, чи їх ділити кожному з окрема, чи ні. Якби розділили ліси на дрібні частини, то в декотрих місцях могли би винищити ліси, в інших попродали спекулянтам. А нам треба лісів на далекі покоління. Лісом може газдувати більша суспільність людей. Дятого я кажу, що лісів не можна ділити між поодинокими хліборобів. Властителем ліса має бути та громада, на котрій території є ліс. Громади можуть лучитися разом в спілки громад і спільно оплачувати заряд лісами. В західній області України могли би бути 10 до 20 зарядів лісами. Ліси повинні належати до громад з тої причини, що і земля, а також тому, що з досвіду знаємо, як кепсько господарювала держава в камеральних лісах.

Ріки і підземні багатства повинні становити власність держави. Держава могла би сама вести в сих областях господарку, або оставити се управненим спілком. Поток повинні належати до громад, через котрі перепливають. Ріжниця між рікою і потоком така, що плывуча вода є так довго потоком, доки не є слава, а як нею вже можна сплавляти дерево, то се вже ріка. Стави мають належати до тих громад, з котрими граничать. Громади повинні обдумати статут спілки

для уживання ставу і після певного правила уживати його та виконувати риболовлю.

Перед нами стає питання: Як поділитися землею, то селяне будуть мати з чого жити. А що зроблять міста і промислові центри?

Треба установити в земельному законі виїмок: Може остати неподілена більша кількість землі, як її потребують: держава, громада або упривілеєна спілка для ведення рільничого промислу, школи або взірцевого господарства. Очевидно, на тих більших просторах землі не може бути приватна власність. — В моїм проєкті ся справа коротко згадана, бо я подробиць не укладав. Як мій проєкт буде прийнятий, то покличемо до праці над докладним опрацюванням його — знатоків-експертів.

Треба заложити рільничі школи і взірцеві господарства. Що правда, у нас люде кажуть, що селяне вміють господарювати. Але і то правда, що здалися школи, щоби випробувати наслідки, випробувати різні способи господарювання, — і добре було би заложити взірцеві господарства, щоби приглянутися новітнім улагодженням та способам.

Є деякі питання, що їх треба би вяснити в дискусії. Передовсім отсе: Як розділити усю двірську та камеральну землю між людей, то припаде на одно господарство по 1-8 гектара. Нехай буде кругло навіть 3 морги. Селянство не буде з того вдоволене. Треба ще десь взяти землю, або звернути людей до інших занять.

Як поділимо землю на такі дрібненькі кусники — то що станеться з нашим промислом? У нас він досі не розвинений. Можуть чужі люде прийти сюди зі своїми капіталами. А як рільник не піде робити до фабрик, то спровадять сюди китайських кулі (робітників); може також прийти колонізація. Як чужинці возьмуть промисл у свої руки, то возьмуть нас за чуб. Капітал, промисловість — то великі і могучі сили. — На те все мусимо щось придумати.

Є повіти, де живе багато дідичів,

і де є досить панської землі. Але є й такі повіти, де нема дідичів, де була камера. Що зробити з тими повітами? — Треба би людей переносити на інші місця. Але чи се так легко піде? Чи мужик дасться рушити з місця?

Трудно дозволити, щоби двори дальше господарювали на великій земельній власності. Поки ще буде переведений поділ землі, то велика земельна власність мусить перейти під державну адміністрацію. Се треба завести від 15. марта сего року. Дві третини доходу треба обернути на сплату гіпотечних довгів, а решту виплачувати на разі дотеперішному властителям. Пізнійше буде та сума впливати до державної каси і сих грошей треба ужити на відновлення дрібних господарств.

Се зарядження було би видимим знаком, що двори вже більше не існують, що на лан вже більше не будуть гнати, що голод землі буде заспокоєний.

Перебрання панських ланів в адміністрацію (управу) держави може бути переведене тим способом, що в кожній громаді оснується комітет, котрий буде управляти двірське поле, наймаючи робітників, так як було досі.

За самовільне ділення і захват двірських ґрунтів і за чищення лісів треба установити острі кари.

Се все, що я досі сказав, то думки, що прийшли мені в послідних днях. Я не маю претенсії, щоби Ви сі гадки прийняли. Я хочу дати початок до дискусії про сю справу. Нехай кождий скаже, як розуміє земельне питання.

На мій погляд треба би скликати селян з різних околиць і вислухати їх. Треба також запитати інтересованих і фаховців, котрі сказали би, як практично перевести се все в життя.

Згори мусимо бути на те приготівані, що наша земельна реформа не буде досконала, та що треба буде її поправляти цілими десятками літ, поки витвориться таке володіння землею, яке лишиться на довгий час.

В своїм проєкті земельної реформи я числився з непереможним

Додаток Ж

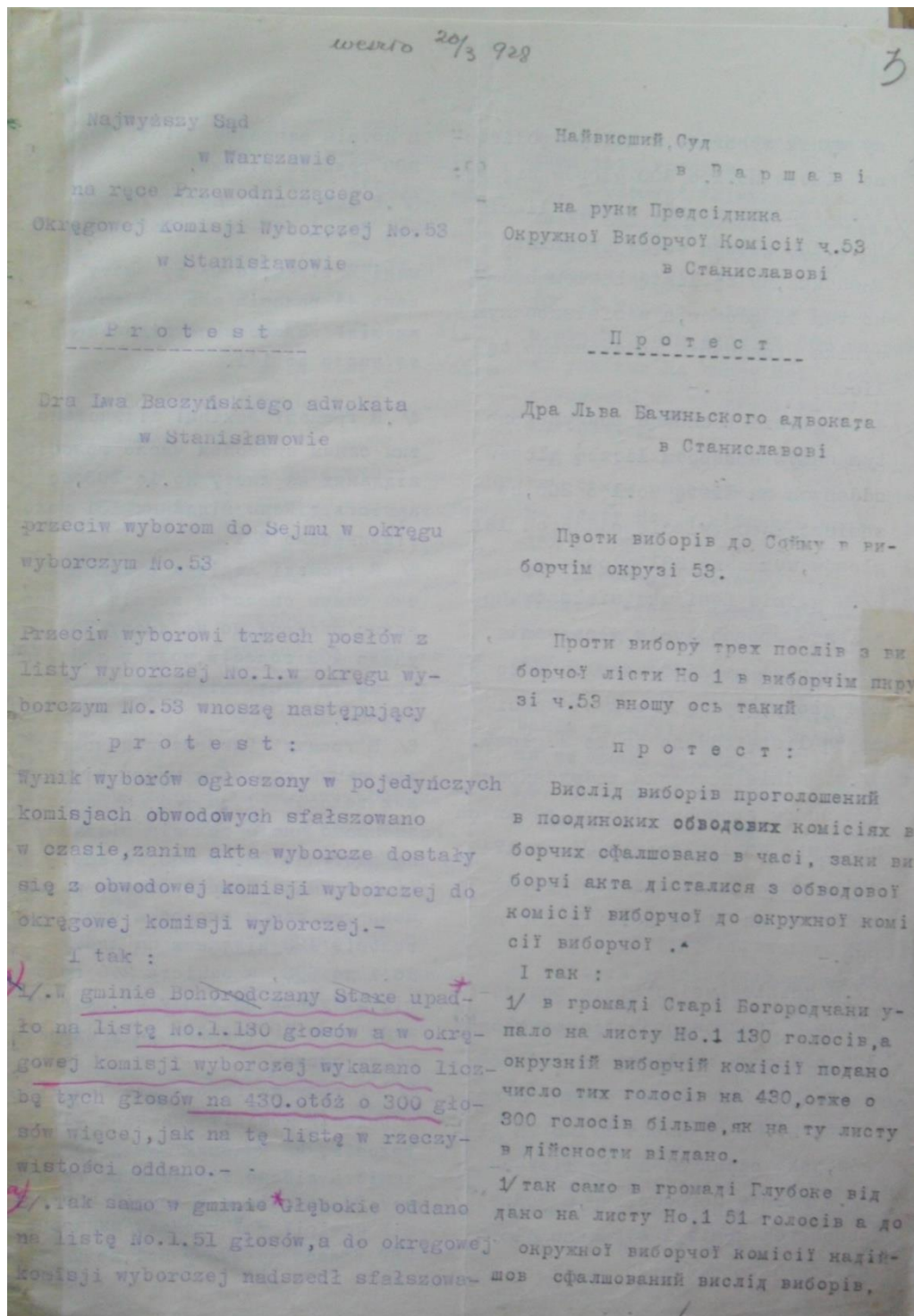
Делегати 29 з'їзду УСРП. У другому ряді шостий зліва сидить голова УСРП
Л. Бачинський. м. Львів, 26 грудня 1926 р.

Джерело: Громадський голос. – 1927. – 8 січня.

Додаток И

Протест Л. Бачинського проти фальсифікації виборів до польського парламенту
у 1928 р.

Джерело: Державний архів Івано-Франківської області. – Ф. 6. – Оп. 1. –

Спр. 261. – Арк. 3.

Додаток К

Звіт про перебіг першого засідання польського сейму і виступу на ньому представників Української Соціалістично-Радикальної Репрезентації.

27 березня 1928 р.

НА ПЕРШОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІАЛІСТИЧНО-РАДИКАЛЬНОМУ РЕПРЕЗЕНТАЦІЙНОМУ ЗІЗДАННІ 27 БЕРЕЗНЯ 1928 Р.

Місце міністра внутрішніх справ на засіданні отворення через пресу, що не була цілковито пов'язана до засідання, так що багато послів мусило стояти.

Українська Соціалістично-Радикальна Репрезентація (УСРР) була представлена на засіданні парламентарній Репрезентації Народової Парції Роботничої з лівого і Сельсько-правничої з правої боку. УНДО на правій - між "одиночок", євоністами і шкелюкками в протилежній стороні салі від нас. Н. - дальшій лівій від нас. Ш. а по заду них комуністи і Сельсько-лівій.

Міністерські і аскі репрезентаційні льожі вивчені, в льожах заступлений цілих дипломатичний корпус з представниками усіх держав, між котрими яко блищить червоний халат польського нунція Мармаджі. Льожа прес цілком заповнена зарубіжними кореспондентами.

О год. 5.30 входить на президіальне місце Пилсудскі в уніформі, окружений військовими гадтантами. Счас самовольно коло трибуни марша салі з папером у руках "Одинка" змиса на трибуні, але салі ще Пилсудскі прити просяти словс, підновляється в УСРР голосні і рішучі оклики. Заря дається чути але менше голосні оклики від Сельсьовів і комуністів. В усіх демонстрації панє голоси голови УСРР пр. тов. Льва Бачинського: "ПРОЧЕ ВИБОРЧИМ НАХРАМСТВОМ І НАХРАМСТВОМ ПОЛОВИНА ОДИНКИ В ПИЛСУДСКАМ ВИБОРЧИМ ПОЛІТИЧЕ ВІЗНІВІЗАДЕНІ ВСТІДІА СЛБ РОБІТИ ТАКІ ВИБОРЧИ НАХРАМСТВО І НАДУМІТИ ВИ ЗАВІСТАЛИ РУМІНІІ СВОІМІ ВИБОРАМИ!"

На салі повсталі констернації Пилсудскі з вігається, розкладає тнівні демонстрації, цось виконкує, набиває наглым рухом руки закладає когось зі своїх гадтантів і дася змиса нахрамається ще хвилю - а ла: УСРР пр. пауть дальші і безперервні оклики, а тов. Л. Бачинський майже виголосує промову під сконстаторовану мовчанку салі. Пилсудскі сів і потім настала, по цій демонстрації, яка авомінута мовчанка. І як в тім випадку на салі коло 60 поліціантів з криками в руках, повний коридор поліції тиснеться в салі.

Поліція кидається до лав УСРР пр. та починає титнути т. Бачинського і Лука. Але прочі товариші відносять до поліції, відносять оклик: "ГЕТЬ З ПОЛІЦІЮ!" - Поліція мавоволі спинається нерішучо, але в ту хвилину прискакує сам міністр внутрішніх справ Складковскі і починає на т. Бачинського кричить: "ВРАЦЬ ІЮ!" Поліція самі збентежені, але потім цілком масово знов кидається передовсім до т. Бачинського, після хмара рук ловить його за олзу, несамовито шарпає і тисне але т. Бачинський не дається, йому прискакують на поміч всі прочі товариші та відривають поліцейські руки, другі скачуть до поліції, спинаються і натиск в коридарі та кричать: "ГЕТЬ ВІДСІ!" Однак поліції встигаються щораз більше, стиса і козьбами відганяють обочаючих товаришів, а тов. Бачинського змиса виводять на коридор. За ними кидається всі товариші, аби боронити т. Бачинського і Лука, яких почала поліція бити прикладами і копати ногами. При тім поліція брутально поступала з т. Корутком, Рогуцьким, Шекерником та Степановим, бичи прикладами крисів або револьверів. Т. Степанів відбиває козьбою поліціанта, але остаточно поліція підлучує останніх товаришів від т. Бачинського і Лука, арештує їх та саджає на ризі на ладу з соймовім переданку побіж до Західного, якого арештовано тому, що прийдеться відійти до УСРР пр. Крім цього арештовано покла Смола з Внаволска та комуністів Варсько, Гаврона і Солянського. Поліція остаточно відгороджує арештованих по двійною 80-хенною лавою, відводять їх в соймового будинку та саджає до авто. Тов. Л. Бачинський домагається свого плаща і шапки в гадероби.

Джерело: Державний архів Івано-Франківської області. – Ф. 2. – Оп. 1. –

Спр. 579. – Арк. 21.

Уривок виступу Л. Бачинського на засіданні бюджетної комісії польського парламенту

**ПРОМОВА Д-РА Л. БАЧИНСЬКОГО У
БЮДЖ. КОМІСІІ.**

(ік) Пан міністр сподіється направити шляхів після того розв'язання Тимч. Кр. Виділу, яке я вважаю нелегальним, бо закон про уповноваження не торкається справ самоврядування. Боюся, що перерва, яка тепер пройшла в справах відбудови, не відібеться дуже некорисно на будові краєвих шляхів. Галицький Кр. Виділ мав уже свій готовий апарат, але Самоврядному Виділові відібрано всі фонди і він не мав чим господарити. Його звіт є актом обвинувачення для уряду, що уряд ставив перешкоди у законуванні завдань Виділу та відбирав йому одно право за другим, хоч деколи звертав їх, але не звертав уже забраних фондів! Міністр каже, що тепер займуться цією справою повітові виділи. Я боюся тих виділів, особливо в їх теперішньому стані. Давніший повітовий маршалок будував бодай т. зв. маршалківську дорогу, а нині старости і цим не займаються. Для старости купується авто, але в його повіті погані шляхи, то він розїжджається з родиною по інших повітах, де кращі шляхи. Повітові виділи дають лише матеріял на будову, а роботу мусять виконати поодинокі громади. Є це панщина. Громада не має грошей отворити собі касу і тому іменованій комісар мусить громадську касу носити в кишені, тож нічого дивного, що часом він помиляється в рахунках.

Джерело: Діло. — 1928. — 22 квітня.

Повідомлення часопису «Громадський голос» про смерть Л. Бачинського

10. Львів, субота 19 квітня 1930 Рік зал. 1892.

Громадський Голос

Адреса: Ред. і Адміністрація: „Громадський Голос“ Львів, Гродзкієх 5, II. Редакція ухвалює не нести. Відповідає за зміст.

Підписання: черговий 2 коп. За гравіру 1,50 коп. За доставку у рік, по 12, вартість в інших місцях.

Число копій 180. 144.000.

В сервіс «Світової» виходить до Адміністрації.

Виходить раз на тиждень.

Ціна примірника 50 сот.

СОЦІАЛІСТИЧНО-РАДИКАЛЬНИЙ ЧАСОПИС УКРАЇНСЬКОГО ПРАЦЮЮЧОГО НАРОДУ

БОРІТЕСЯ — ПОБОРЕТЕ!

Відійшов від нас
Провідник наш!

Скріпим дуже
ряди наші!

ЛЕВ БАЧИНСЬКИЙ

Голова Української Соціалістично-Радикальної Партії, заступник президента Української Національної Ради З. О. Української Народньої Республіки, делегат на Всеукраїнський Трудовий Конгрес у Києві, довголітній посол до австрійського парламенту, член Надзирних Рад і Управ чисельних українських установ та голова Української Соціалістично-Радикальної Парламентарної Репрезентації

помер по довгій і тяжкій недугі у 58 році життя дня 11 квітня 1930 року у Відні.

Про цю сумну вістку сповіщає всіх працюючих людей ГОЛОВНА УПРАВА УКРАЇНСЬКОЇ СОЦ.-РАДИКАЛЬНОЇ ПАРТІЇ.

Така сумна оповістка позначилася на мурах міста Львова і по всіх більших містах Галичини й Волині. І забилися сильніше з глибокого жалю за Тим великим Вождом серце кожного українського соціаліста-радикала і похилилися у пошані перед великою Тинною Покієною також інші українські громадяне, які знають, як працював і борювався Голова Української Соціалістично-Радикальної Партії. Товариші! Українські соціалісти-радикали! Покинув нас на завжди живий та сильний духом і неухитний у вірі в побіду правди над неправдою наш довголітній Провідник. Але залишив нас усталених у кармі, дисциплінованих ряди. Тепер Він належить уже до історії. Сьогодні стоїть Він побіч незлічених своїх учителів і великих основоположників українського соціалістично-радикального руху: Михайла Драгоманова, Івана Франка, Михайла Павлика. Разом з ними, як великий дороговказ історії, вказує нам на приклад Свогого власного, повного борні, але й успіхів, життя та кличе до нас словами Великого Ієніа трудящих мас Української Нації, Тараса Шевченка:

Борітеся — поборете!

Джерело: Громадський голос. — 1930. — 19 квітня.

Похорон Л. Бачинського у м. Станиславові. Квітень 1930 р.

Джерело: Громадський голос. – 1930. – 10 травня.

Додаток П

Надгробок Лева Бачинського у Меморіальному сквері міста Івано-Франківська

Джерело: Домашній архів Г. Паски

Погруддя Лева Бачинського. с. Серафінці Городенківського району Івано-Франківської обл.

Джерело: Домашній архів Г. Паски

Меморіальна дошка Леву Бачинському. м. Івано-Франківськ,
вул. Л. Бачинського, 2

Джерело: Домашній архів Г. Паски

Додаток Т

Пам'ятник на честь проголошення столиці Західно-Української Народної республіки у Станіславові перед Домом правосуддя. м. Івано-Франківськ, вул.

Грюнвальдська

Джерело: Домашній архів Г. Паски